

DOCUMENTE INEDITE REFERITOARE LA COLECȚIA DE ANTICHITĂȚI PALEOLITICE A LUI CESLAV AMBROJEVICI

Bogdan Petru NICULICĂ¹

Nicolai BODNARIUC²

Prestigioasa instituție a Arhivelor Regiunii Cernăuți (Ucraina), adăpostește un patrimoniu remarcabil din punct de vedere al fondurilor existente. În cele ce urmează prezentăm conținutul unui dosar interesant, care se referă la activitatea reputatului arheolog preistorician Ceslav Enric Ambrojevici (1900-1954), fost conferențiar la Universitatea din Cernăuți.

Dosarul respectiv conține cinci file care privesc achiziționarea, de către Facultatea de Științe din Cernăuți, a colecției de antichități paleolitice deținută de C. Ambrojevici³. Această colecție a fost adunată de-a lungul anilor în timpul cercetărilor arheologice, finanțate din banii personali. Se remarcă faptul că profesorul universitar Theofil Sauciuc-Săveanu (1884-1971), de la aceeași universitate cernăuțeană, a redactat o elegantă recomandare, adresată Rezidentului Regal de atunci al Ținutului Sucevei, cunoscutul profesor universitar și om politic G. Alexianu (1897-1946)⁴, pentru a sprijini actul de achiziție.

Înainte de a trece la prezentarea dosarului/filelor, trebuie să punctăm locul ocupat, în cadrul arheologiei românești, de cele două personaje implicate în achiziția acestei colecții de piese paleolitice, care se află, în bună

¹ Muzeul Bucovinei, Suceava.

² Muzeul de Arheologie și Etnografie „Maximilian Hacman”, Oprișeni, Raionul Hliboca, Regiunea Cernăuți, Ucraina.

³ Mulțumim și pe această cale d-lui prof. univ. dr. Nicolae Ursulescu pentru sprijinul acordat în realizarea și interpretarea acestui text.

⁴ E. Satco, *Bucovina. Contribuții cultural-științifice*. Dicționar IX, Suceava, 2000, p. 6-8; Idem, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I, Iași, 2004, p. 32-33.

parte, în proprietatea *Muzeului Bucovinei* din Suceava, fiind inventariată în registrul dedicat descoperirilor litice paleolitice (registrul inventar A).

Importanța ca arheolog a lui **Ceslav Enric Ambrojevici** (n. 29. VIII. 1900, Noua Suliță, jud. Hotin, actualmente reg. Cernăuți – m. 1. II. 1954, Sibiu), este unanim recunoscută în istoria arheologiei românești, îndeosebi pentru preocupările sale privind paleoliticul. Din lucrările referitoare la viața și opera sa, reiese faptul că a urmat liceul în orașul Hotin (1911-1918) și Facultatea de Științe din Cernăuți (înscriș în 1920; licențiat în 1924 în domeniul științelor naturale). A urmat și cursurile Facultății de Filosofie și Litere, interesat

fiind de istoria antică. Între 1923 și 1927 a fost arheolog la Muzeul Național de Istorie Naturală din Chișinău. A susținut doctoratul tot la Cernăuți, în domeniul științelor naturii, în anul 1927; din același an a devenit docent și apoi conferențiar, predând cursul de paleoantropologie și preistoria cuaternarului în cadrul Universității „Carol II”. În cadrul acestei universități a funcționat și ca bibliotecar șef, începând cu 1927, până în 1940, când a părăsit Bucovina. A deținut calitatea de membru cu drepturi depline al *Societății Imperiale de Paleontologie* din Sankt Petersburg, a fost membru al altor societăți prestigioase, precum cele din Kiev, Chișinău, Berlin, Viena. A fost colaborator extern al Muzeului Național de Antichități și al revistei *Dacia*.

În perioada 1945-1951 a îndeplinit funcția de director al bibliotecii și al Muzeului de Științe Naturale din Sibiu. A publicat în țară și străinătate mai multe studii referitoare la paleoliticul și eneoliticul din spațiul nord-est carpat; a colaborat la periodice precum *Dacia*, *Natura*, *Viața Basarabiei*⁵.

⁵ Vl. Dumitrescu, *Ceslav Enric Ambrojevici*, în *SCIV*, VIII, 1957, 1-4, p. 405-407; T. I. Ștefureac, *Evocare la 80 de ani de la nașterea arheologului antropolog dr. C. E. Ambrojevici (1900-1954)*, în *Studii și cercetări de antropologie*, 1982, 19, p. 72-73; I. Pînzaru, *Ambrojevici, Ceslav E.*, în I. Pînzaru, P. Froicu, E. Dimitriu, *Știința în Bucovina*.

Al doilea om de cultură de al cărui nume se leagă în mod direct momentul achiziției colecției preistorice a lui C. Ambrojevici este reputatul profesor universitar și om politic *Theofil Sauciuc-Săveanu* (n. 21. X. 1884, Bosanci – m. 26. VII. 1971, București). A studiat literele și filosofia la Cernăuți și Viena (1902-1906), specializându-se în filologia clasică, susținându-și doctoratul în litere și filosofie la Viena (1909). A fost docent privat la Universitatea din Cernăuți (1913) și bursier al

Institutului de Arheologie din Viena; timp de trei ani a studiat în cadrul Institutului Austriac de Arheologie din Atena (1910-1912). Profesor de istorie antică și epigrafie la Catedra de Filologie Clasică a Universității din Cernăuți (1919), profesor titular de istorie și epigrafie (1920-1940) în cadrul Catedrei de Filologie Clasică. În perioada (1921-1922) a deținut funcția de decan, apoi pe cea de rector al Universității din Cernăuți (1924). După ocuparea Bucovinei a fost numit profesor universitar la Catedra de Istorie Antică și Epigrafie a Facultății de Litere și Filosofie a Universității București (1940-1947), fiind, pe rând, șef de catedră, prodecan (1941) și decan (1946). A fost director al Muzeului Național de Antichități (1944-1947). A semnat studii importante privind istoria Dobrogei, a descoperit ruinele orașului Callatis (a redactat o monografie, rămasă în manuscris) și a sprijinit inițiativa de înființarea a muzeului încă din anul 1924.

Ghid bibliografic, vol. II, Suceava, 1983, p. 11-12; L. Predescu, *Enciclopedia României. Cugetarea. Material românesc. Oameni și înfăptuiri*, ediție anastatică, București, 1999, p. 27; Al. Păunescu, *Din istoria arheologiei românești pe baza unor documente de arhivă*. Îngrijire ediție, traduceri și procesare: Al.-C. Păunescu, București, 2003, p. 122; E. Satco, *op. cit.*, 2004, p. 37-38; A. Pelivan, *Cercetarea paleoliticului în spațiul pruto-nistrean (1923-1973)*, în *RA*, S. N., VI, 2010, 1, p. 112-113; *Ibidem* – lucrarea publicată în domeniul online – <http://adrian-pelivan.blogspot.ro/p/cercetarea-paleoliticului-in-spatiul.html>, accesat 2 iulie 2013.

Legat de activitatea sa politică, amintim că a fost subsecretar de stat (1928-1930; 1932-1933), președinte al Organizației Național-Țărănești din Bucovina (1926-1938), director ministerial al Bucovinei (1930-1931), deputat și senator. A primit distincții importante, precum: Ordinul Coroana României în grad de comandor (1928), Medalia Răsplata Muncii pentru 25 de ani în serviciul statului (1931), Ordinul Serviciul credincios în grad de mare ofițer, Medalia Peleş (1933), Medalia Răsplata muncii pentru biserică, cl. I și Vulturul României în grad de ofițer.

Este considerat unul dintre cei mai importanți epigrafiști ai perioadei interbelice; a fost preocupat însă și de numismatică, gliptică, heraldică ș.a. Pentru meritele sale a fost numit membru corespondent al Academiei Române (24 mai 1945); a fost exclus în 1948 și repus în drepturi la 3 iulie 1990. A fost închis de autoritățile comuniste la penitenciarul Sighet (1950-1956), pentru activitatea sa politică din perioada interbelică. Membru de onoare al Societății Numismatice Române (1934). A fost membru corespondent al Institutelor de Arheologie din Austria și Germania, membru al Institutului de Istorie și Limbă al Universității Cernăuți⁶.

În cele ce urmează înfățișăm conținutul documentelor la care ne referim în textul de față, însoțite de fotocopiile acestora.

1. [fila 1]. Ofertă datată Cernăuți, 23 ianuarie 1938 (de fapt este greșit bătut la mașină, anul real este 1939, n.n.), prin care Ceslav Ambrojevici pune la dispoziție Rezidentului Regal colecția sa arheologică

⁶ C. Preda, *Prof. Dr. Docent Theofil Sauciuc Săveanu (1884-1971)*, în *SCIV*, 23, 1972, 1, p. 165-167; R. Vulpe, *Théophile Sauciuc-Săveanu (1884-1971)*, în *Dacia*, N. S., XVIII, 1974, p. 299-302; P. Froicu, E. Dimitriu, *Sauciuc-Săveanu, Teofil*, în I. Pînzaru, P. Froicu, E. Dimitriu, *Știința în Bucovina. Ghid bibliografic*, vol. II, Suceava, 1983, p. 243-245; D. N. Rusu, *Membrii Academiei Române. 1866-1999. Dicționar*, ediția a doua, revăzută și adăugită, cu un *Cuvânt Înainte* de acad. Eugen Simion, președintele Academiei Române, București, 1999, p. 472-473; L. Predescu, *op. cit.*, p. 761; E. Satco, *op. cit.*, 2004, p. 346-347; *Muzeul de Arheologie Callatis*, publicat online: <http://dli.ro/muzeul-de-arheologie-callatis.html>, accesat 3 iulie 2013; C. I. Nicolae, recenzie la: Valerian L. Ciofu, *Teofil Sauciuc-Săveanu. Viața și opera* (mss.), București, 1984, în *SCIVA*, 62, 2011, 3-4, p. 348-349.

de piese paleolitice, contra sumei de 15.000 lei. La 31 ianuarie 1939, printr-o supra notă, semnată G. A., este aprobată respectiva achiziție (Fig. 1):

Domnule Rezident Regal,

Subsemnatul Dr. C. Ambrojevici, conferențiar onorific la facultatea de Științe din Cernăuți, am onoarea a Vă oferi spre achiziționarea pentru Muzeul D-Voastre o colecție de antichități paleolitice, constând din cele mai frumoase și rare piese, descoperite de mine în stațiunile paleolitice din regiunea Ținutului Sucevei (jud. Hotin și Bucovina). Prețul acestei colecții – unice în ceice privește valoarea ei științifică și muzeologică – e lei 15.000 în loc de 95.000, valoarea ei reală socotită după prețurile cataloagelor firmelor germane.

Primiți, Vă rog, Excelență, asigurarea deosebitei mele stime și considerațiuni.

Dr. C. Ambrojevici

Cernăuți, 23 ianuarie, 1938 (data reală este 1939, n. n.)

Str. 11 Noemvrie 46

Cernăuți

(Cu o anexă)

Excelenței-Sale

Domnului Rezident Regal al Ținutului Suceava

Notă în partea dreapta sus: 31 Ian /39. Se aprobă cumpărarea cu prețul de lei cincisprezece mii și se donează această colecție Fac. de litere din Cernăuți. G. A. (G. Alexianu – Rezidentul Regal de atunci; în ianuarie 1938 G. Alexianu nu era încă în funcție, el și-a început mandatul abia la 13 august 1938, n. n.)⁷.

2. [fila 2]. Al doilea document din dosar, datat Cernăuți, ianuarie 1939, reprezintă recomandarea calduroasă a profesorului universitar Theofil Sauciuc-Săveanu, transmisă către rezidentul regal, în vederea achiziționării colecției lui C. Ambrojevici. Se explică în ce constă valoarea colecției, modul în care a fost realizată și organizată (Fig. 2):

⁷ L. Predescu, *op. cit.*, p. 24.

Domnule Rezident Regal,

Subsemnatul Prof. Dr. T. Sauciuc-Săveanu, Președinte al Secțiunii Istorice al Muzeului regional Carol II din Cernăuți, am onoare a recomanda călduros achiziționarea colecției preistorice a d-lui Dr. C. Ambrojevici, oferite cu prețul 15.000 lei spre vânzare.

Această colecție a fost adunată de dl. Ambrojevici cu prilejul săpăturilor arheologice, făcute în 1925-1935 pe spesele proprii în stațiunile omului paleolitic din regiunea Nistrului a Basarabiei de nord și constă din unelte de cremene caracteristice epocii aurignaciene târzie.

Materialul în chestie provine astfel din stațiunile Chișla-Negimeni, Voronovița, Cormani și Babin descoperite și descrise amănunțit de dl. Ambrojevici în următoarele lucrări: *Urmele omului diluvial în Basarabia* (Chișinău, 1926), *Der paläolithische Mensch in Bessarabien* (Berlin 1927) și *Beiträge zur Kenntnis der Aurignacienkultur Bessarabiens und der Bucovina* (Wien, 1930).

Având în vedere că această colecție este cea mai complectă din țară, că este asortată ireproșabil din punct de vedere științific și muzeologic, că ilustrează cât se poate mai complet și accentuat viața și civilizația omului paleolitic din regiunea ținutului nostru, consider achiziționarea acestei colecții pentru un preț mai mult decât redus și modest, cerut de dl. Ambrojevici, ca cea mai fericită ocazie pentru a putea lărgi și îmbogăți stocul colecțiilor muzeului nostru și îmi permit să recomand achiziționarea ei cu toată căldură.

Primiți, Vă rog, Excelență, asigurarea deosebitei mele stime și considerațiuni.

Cernăuți, Ianuarie 1939

Teofil Sauciuc-Săveanu

Excelenței Sale

Domnului Rezident Regal al Ținutului Suceava

Cernăuți

3. [fila 3]. A treia filă a dosarului este datată Cernăuți, 8 februarie 1939 și este semnată de profesorul Theofil Sauciuc-Săveanu, care confirmă faptul că întreaga colecție a lui C. Ambrojevici a fost preluată de Facultatea de Filosofie și Litere din Cernăuți, prin mijlocirea Rezidentului Regal G. Alexianu (Fig. 3):

Cernăuți 8 Februarie 1939

România
Universitatea Regele Carol II
Facultatea de Filozofie și Litere
Nr. 516

Domniei-Sale
Domnului Dr. Ceslav Ambrojevici

Cernăuți
Str. 11 Noemvrie 46.

Din partea Facultății de Filozofie și Litere din Cernăuți se adevărește luarea în primire a colecției Dv. de antichități paleolitice, cumpărată de Excelența Sa Domnul Rezident Regal Prof. Dr. G. Alexianu, și donată facultății de Filosofie și Litere.

Decan, T. Saucuiuc-Săveanu

Secretar,
s. s. indescifrabil

4. [fila 4]. Referatul serviciului financiar al Ținutului Suceava, însoțit de aprobarea și semnătura Rezidentului Regal. Sunt indicate locul de proveniență al obiectelor ce alcătuiesc colecția și suma pusă în discuție de C. Ambrojevici (Fig. 4):

N. D.
România
ȚINUTUL SUCEAVA
Serviciul Financiar
No. 3317/F/1939

Referat.

Domnul Dr. C. Ambrojevici, conferențiar onorific la Facultatea de Științe din Cernăuți, oferă spre achiziționare o colecție de antichități paleolitice, descoperite de Domnia –Sa, în stațiunile paleolitice din regiunea Ținutului Suceava (jud. Hotin și Bucovina) cu prețul de lei 15.000.

Având în vedere că în bugetul Ținutului la art. 72 pe exercițiul 1938/1939 este prevăzută o alocație bugetară în suma de lei 208.000 unde mai avem disponibili lei 126.994;

Având rezoluția Excelenței Sale pusă (*pe-s. n.*) actul suscitât prin care aprobă să i se ordonanțeze suma de lei 15.000.

Urmează a se ordonanța suma de lei 15.000 de la art. 72 al bugetului Ținutului.

Cernăuți 9 Februarie 1939

Șeful serviciului Financiar

s. s. indescifrabil

Cernăuți 8/II-1939

Se va ordonanța

Suma de lei 15000.

(suma de lei cincisprezece mii).

REZIDENT REGAL

s. s. indescifrabil

5. [fila 5]. Ultima filă din dosar o constituie Avizul ordonanței de plată și motivarea cheltuielii de 15.000 lei, efectuată în baza actului și referatului nr. 3317/39, ce urma a se achita în luna martie 1939 (Fig. 5).

Documentele înfățișate aici fac parte din istoria Arheologiei românești; din acestea reiese faptul că reputatul arheolog Ceslav E. Ambrojevici a oferit statului român bogata sa colecție de antichități paleolitice, contra unei sume mult mai redusă decât dacă ar fi optat pentru vânzarea în Germania, spre exemplu. Astfel, chiar dacă în alte condiții Ambrojevici ar fi putut primi cca. 95.000 lei (conform prețurilor cataloagelor germane), el a preferat să nu se piardă, să nu fie înstrăinate aceste obiecte, care, o dată ajunse în mâna unor particulari din alte zări, și-ar fi pierdut din însemnătatea istorică. Piesele care compun colecția Ambrojevici au fost descoperite în zonele (mai precis județele) Hotin și Suceava, în timpul săpăturilor arheologice personale, ele nefiind finanțate de statul român, ci de însuși Ambrojevici. O parte a acestei colecții de piese litice paleolitice (minuțios organizată și descrisă), a ajuns – în împrejurările triste ale celui de al doilea război mondial – la Suceava, păstrându-se în

prezent în depozitul de arheologie al Muzeului Bucovinei din Suceava. Recomandarea profesorului universitar Teofil Sauciuc-Săveanu aduce un plus de valoare documentelor înfățișate în intervenția de față.

*UNPUBLISHED DOCUMENTS CONCERNING CESLAV
AMBROJEVICI'S COLLECTION OF PALEOLITHIC ANTIQUES
(Abstract)*

The authors give a detailed presentation of the content of documents unpublished so far, identified within the Archives of the Region of Chernivtsi (Ukraine), regarding the collection of Paleolithic items held by famous archeologist Ceslav E. Ambrojevici (1900-1954). During 1939 (January-March), this collection was purchased by the University of Chernivtsi for the amount of 15000 lei. In this context, the authors also present the personality of professor Theofil Sauciuc-Săveanu from "Carol II" University of Chernivtsi, who recommended to the Royal Resident of Suceava County, Professor G. Alexianu, the making of the payment, to the benefit of the University.

List of Illustrations:

- Fig. 1. Chernivtsi, 23 January 1939: offer made by C. Ambrojevici to the Royal Resident of the Suceava County, regarding the purchase of the Paleolithic collection.
- Fig. 2. Chernivtsi, January 1939: recommendation of Professor Theofil Sauciuc-Săveanu, addressed to the Royal Resident, regarding the importance of C. Ambrojevici's collection of Paleolithic antiques.
- Fig. 3. On 8 February 1939, Theofil Sauciuc-Săveanu, dean of the Faculty of Philosophy and Letters confirms to C. Ambrojevici the entrance of the Paleolithic collection into the patrimony of the institution.
- Fig. 4. Chernivtsi, 9 February 1939: the report of the head of the financial department of Suceava Region, regarding the purchase of C. Ambrojevici's collection.
- Fig. 5. Approval of the payment order which certifies the undertaking of the payment to C. Ambrojevici during March 1939.

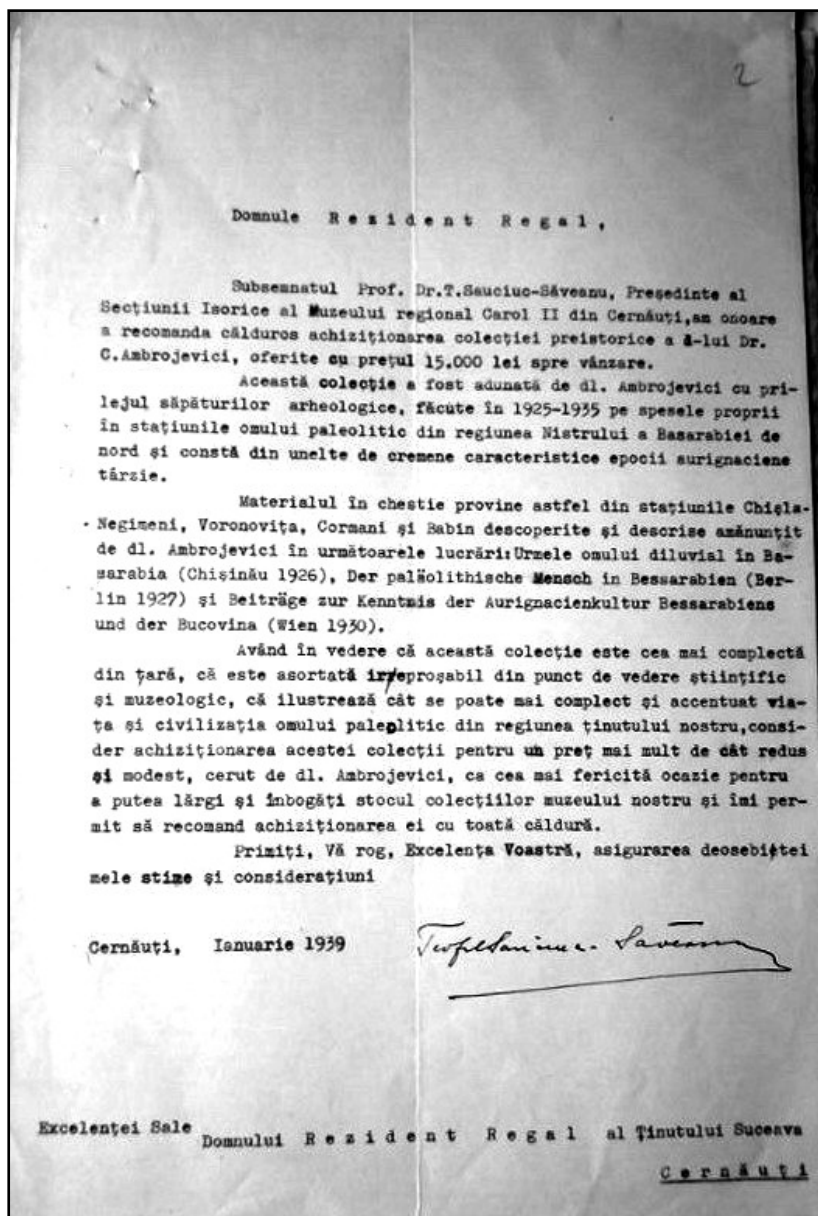

Fig. 2. Cernăuți, ianuarie 1939: recomandarea profesorului universitar Theofil Sauciuc-Săveanu, adresată Rezidentului Regal, privind importanța colecției de antichități paleolitice a lui C. Ambrojevici

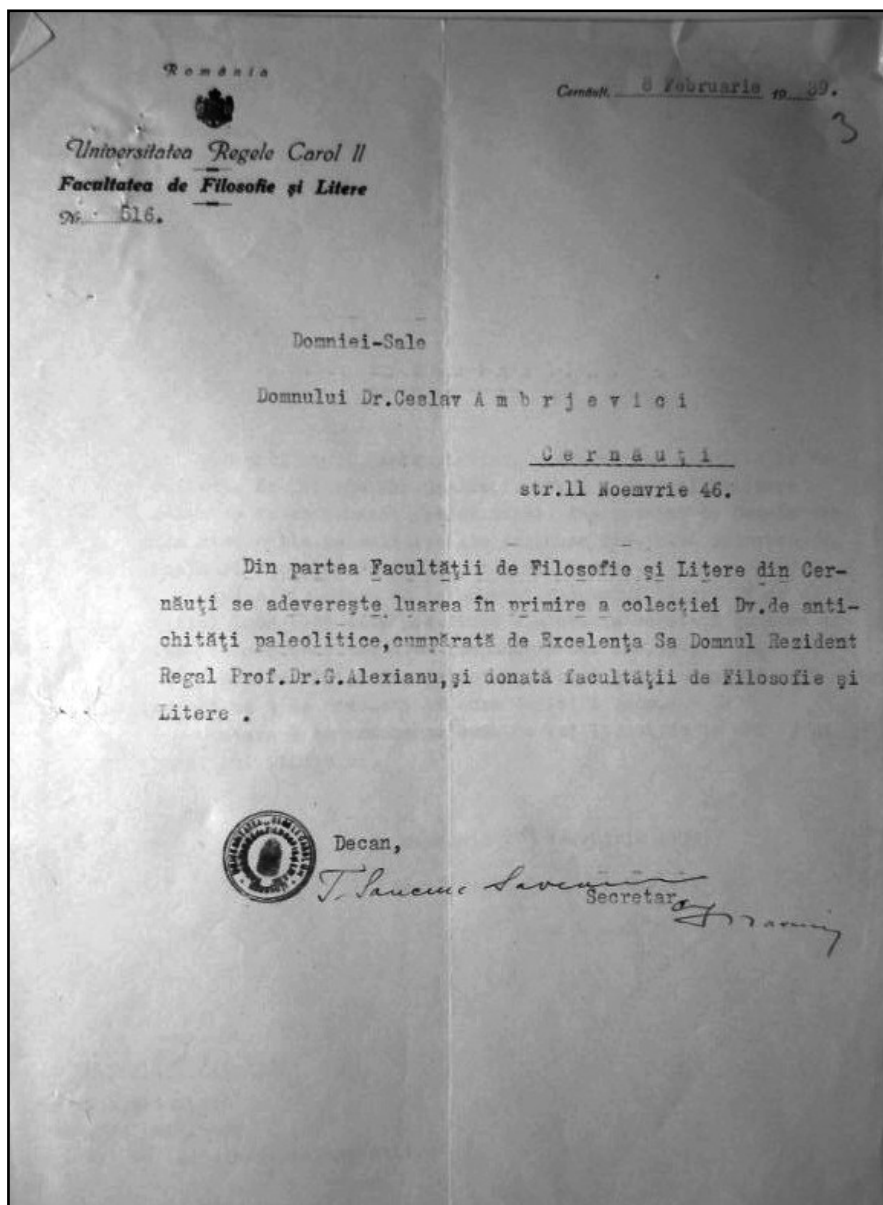

Fig. 3. La 8 februarie 1939, Theofil Sauciuc-Săveanu, decanul Facultății de Filozofie și Litere îi confirmă lui C. Ambrojevici intrarea colecției paleolitice în patrimoniul instituției

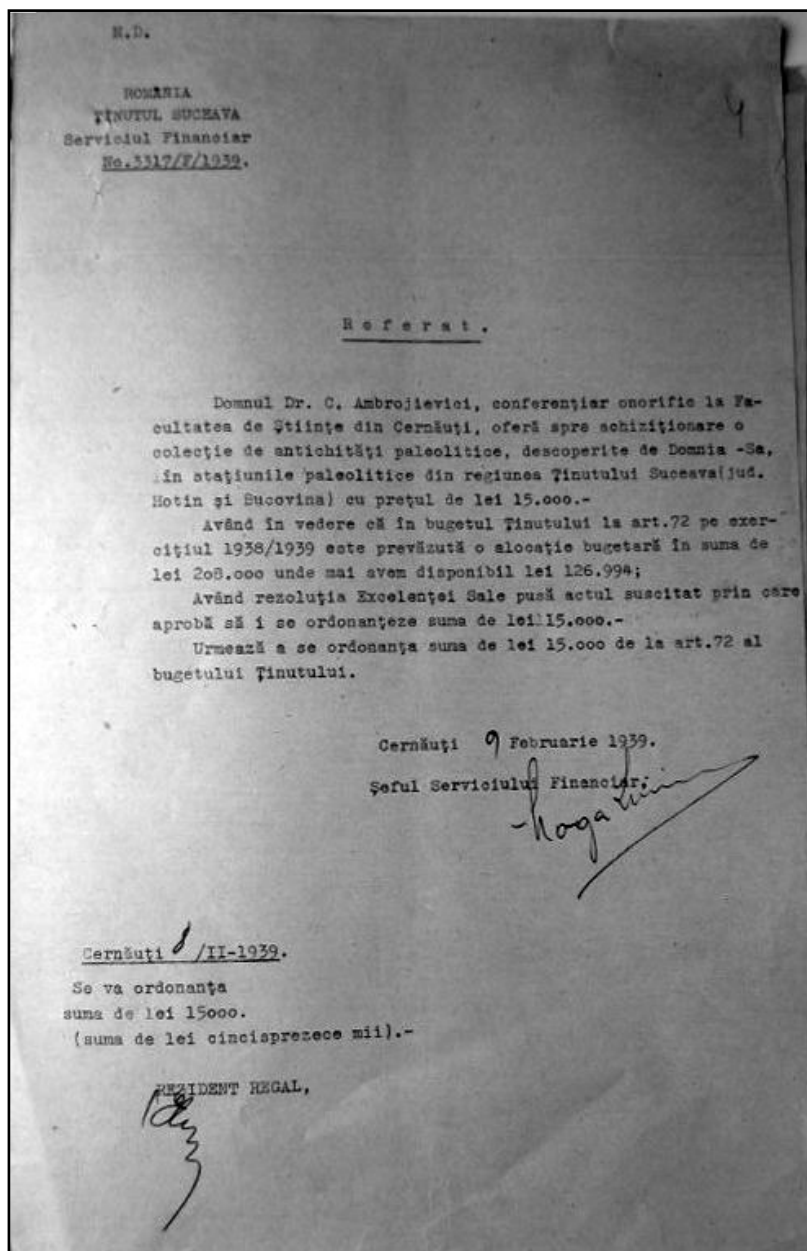

Fig. 4. Cernăuți, 9 februarie 1939: referatul șefului serviciului financiar al Ținutului Suceava, privind achiziționarea colecției lui C. Ambrojevici

M.D.

Emitent: ROMANIA

EXERCITIUL 193 9/1939.

micat

Avizul ordonanței de plată

ȚINUTUL SUCEAVA
SERVICIUL FINANCIAR

MAI: Comptabil controlor Hogar

Nr. 2585	9/12/39
Cap.	Articolul bugetar
I.	72.

Emisă asupra d-lui Administrator financiar de întasări și plăți Cernăuți, pe numele D-lui Dr. C. Ambrojevici, conferențiar onorific la facultatea de Științe din Cernăuți.

în suma de Lei cincisprezece mii

MOTIVUL CHELTUELII	SUMA
Costul colecției de antichități paleolitice achiziționate de către Ținutul Suceava și donată facultății de litere din Cernăuți.	
	15.000

Anexele la avizul pentru Cartea de Conturi	Observațiuni
Actul și referatul de aprobare No. 3317/39.	

AVIZ! — Această ordonanță se va achita numai până în ultima zi a lunii Martie 193 9.

Rezident Regal.

Ministerul Finanțelor

Administrația financiară de locuințe și plăți a județului Cernăuți

Secția Contabilității

Văzut și bun de plată

Seful Secției ord. chelt.

Hogor Hogor

1939

Fig. 5. Avizul ordonanței de plată, care certifica efectuarea plății către C. Ambrojevici în cursul lunii martie 1939